

Með vísan til framanritaðs og eins og orðalagi 176. gr. almennra hegningarlagar nr. 19, 1940 er háttað verður ekki talið að ákærð, sem fæst unnu við beinar útsendingar, hafi með því verknaðar- eða aðgerðarleysi sínu að sitja heima brotið refsíákvæði greinarinnar, en í henni er skilyrði refsí-ábyrgðar að truflun sé valdið með ólögmaetum verknaði.

Ber því að sýkna þau af öllum kröfum ákæruvalds í málinu og dæma ríkissjóð til að greiða sakarkostnað, þar með talin málsvarnarlaun Páls Arnórs Pálssonar hæstaréttarlögmanns, skipaðs verjanda ákærðu, kr. 10.000,00.

D ó m s o r ð:

Ákærð, Halldóra Árnís Ingvadóttir, Ævar Kjartansson, Ragnheiður Þórðardóttir, Margrét Guðmundsdóttir, Stefán Karl Linnet, Ögmundur Jónasson, Hannes Jóhannsson, Ragnheiður Valdimarsdóttir, Gunnar Halldór Baldursson og Guðrún Pálsdóttir, skulu vera sýkn af öllum kröfum ákæruvalds.

Kostnaður sakarinnar greiðist úr ríkissjóði, þar með talin málsvarnarlaun Páls Arnórs Pálssonar hæstaréttarlögmanns, skipaðs verjanda ákærðu, krónur 10.000,00.

Dómi ber að fullnægja með aðför að lögum.

Miðvikudaginn 20. maí 1987.

Nr. 206/1986. **Guðrún Gyða Ölvisdóttir**

(Sigurður Helgi Guðjónsson hrl.)

gegn

Heilbrigðisráðherra f.h. ríkisspítalanna

og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs

(Guðrún Margrét Árnadóttir hrl.)

Skaðabótamál. Skaðabótaábyrgð hins opinbera.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Magnús Thoroddsen, Guðmundur Skaftason, Magnús Þ. Torfason og prófessorarnir Björn Þ. Guðmundsson og Gaukur Jörundsson.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 3. júlí 1986. Dómkröfur hans eru þær, að stefndu verði dæmdir til að greiða honum skaðabætur að fjárhæð 179.331,25 krónur með 42% ársvöxtum frá 23. nóvember 1982 til 21. september 1983, 35% ársvöxtum frá þeim degi til 21. október 1983, 32% ársvöxtum frá þeim degi til 21. nóvember 1983, 27% ársávöxtum frá þeim degi til 21. desember 1983, 21,5% ársvöxtum frá þeim degi til 21. janúar 1984, 15% ársvöxtum frá þeim degi til 11. ágúst 1984, 17% ársvöxtum frá þeim degi til 1. janúar 1985, 24% ársvöxtum frá þeim degi til 11. maí 1985, 22% ársvöxtum frá þeim degi til 20. júní 1985, en með dómvöxtum samkvæmt lögum nr. 56/1979 frá þeim degi til 14. apríl 1987, en frá þeim degi til greiðsludags með þeim dráttarvöxtum sem Seðlabanki Íslands ákveður á hverjum tíma skv. 1. mgr. 10. gr. vaxtalaga nr. 25/1987, sbr. 15. og 14. gr. sömu laga. Þá krefst áfrýjandi þess að stefndu verði dæmdir til að greiða honum málskostnað bæði í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómkröfur stefndu eru þær aðallega, að hinn áfrýjaði dómur verði staðfestur og áfrýjandi dæmdur til að greiða þeim málskostnað fyrir Hæstarétti, en til vara að kröfur áfrýjanda verði stórlega lækkaðar og málskostnaður felldur niður.

Áfrýjandi, sem er hjúkrunarfræðingur, hafði á hendi stjórn á því, hvernig gengið var til verks þess, er leiddi til meiðsla hennar. Hvorki verður á það fallist, að slysið stafi af saknæmum mistökum annarra starfsmanna stefndu né af því að dyrabúnaði sjúkrastofunnar hafi verið áfátt. Slysið verður heldur ekki rakið til annarrar áhættu, sem stefndu beri fébótaábyrgð á gagnvart áfrýjanda.

Ber því að sýkna stefndu af öllum kröfum áfrýjanda í máli þessu. Eftir atvikum þykir rétt að málskostnaður fyrir Hæstarétti falli niður.

D ó m s o r ð:

Hinn áfrýjaði dómur á að vera óraskaður.

Málskostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 4. apríl 1986.

Mál þetta, sem tekið var til dóms að loknum munnlegum málflutningi 5. mars sl., er höfðað hér fyrir þinginu með stefnu birtri 4. júní 1985 af

Guðrúnu Gyðu Ölvisdóttur hjúkrunarfræðingi, nnr. 3322-2467, til heimilis að Þverbrekku 4, Kópavogi, gegn heilbrigðisráðherra f.h. ríkisspítalanna og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, til greiðslu skaðabóta vegna tjóns af völdum vinnuslyss, að fjárhæð kr. 182.049,25 með 42% ársvöxtum frá 23. nóvember 1982 til 21. september 1983, 35% ársvöxtum frá þ.d. til 21. október s.á., 32% ársvöxtum frá þ.d. til 21. nóvember s.á., 27% ársvöxtum frá þ.d. til 21. desember s.á., 21,5% ársvöxtum frá þ.d. til 21. janúar 1984, 19% ársvöxtum frá þ.d. til 1. janúar 1985, 32% ársvöxtum frá þ.d. til 1. febrúar s.á., 39% ársvöxtum frá þ.d. til 1. mars s.á., 48% ársvöxtum frá þ.d. til greiðsludags, og málskostnaðar skv. gjaldskrá LMFÍ.

Stefndu gera þær dómkröfur aðallega að þeir verði sýknaðir af öllum kröfum stefnanda og þeim tildæmdur málskostnaður úr hans hendi, en til vara að dómkröfur verði stórlega lækkaðar og málskostnaður verði þá látinn niður falla.

Sáttaumleitanir dómara báru ekki árangur.

Stefnandi byggir kröfur sínar á því að hún hafi orðið fyrir slysi við vinnu sína á Kleppsspítalanum í Reykjavík aðfaranótt 23. nóvember 1982, og stefndu beri fébótaábyrgð á tjóni sínu, sem sé vegna varanlegrar örorku og tímabundinnar, kr. 31.766,25 og vegna miska kr. 150.000,00 auk útlagðs kostnaðar.

Stefnandi kveður slysið hafa orðið með þeim hætti, að hún hafi farið með lyf handa sjúklingi, sem var órólegur, og hafi hann þurft að sofna, enda hafi klukkan verið um 1.20 um nóttina. Fyrirmæli hafi verið frá lækni um að sjúklingur þessi, Jóhann Jónsson, sem sviptur hafði verið sjálfræði og vistaður gegn vilja sínum, fengi róandi lyf væri hann ekki sofnaður um miðnætti. Þegar stefnandi hafi fengið boð um að sjúklingurinn væri órólegur inni í herbergi sínu hafi hún fengið tvo aðstoðarmenn í lið með sér og gengið til herbergis sjúklingsins með lyfið í hendi sem var í glasi til þess að drekka. Þegar hurðin á herberginu hafi verið opnuð í hálfa gátt og stefnandi hafi séð til sjúklingsins og hún ætlað að tala við hann og fara inn til hans hafi hann fyrirvaralaust skellt hurðinni aftur af miklu afli. Fingur vinstri handar hennar hafi lent milli stafs og hurðar og hafi tekið af framan af baugfingri. Vegna þessa hafi stefnandi verið frá vinnu og gerðar hafi verið aðgerðir á fingrinum, og hafi hún liðið fyrir þetta eins og lýst sé í læknisvottorðum í málinu.

Stefnandi byggir kröfur sínar í fyrsta lagi á því, að vinnuveitandi beri skaðabótaábyrgð á saknæmri háttsemi starfsmanna sinna. Starfsmenn spítalans hafi ekki gert fullnægjandi varúðarráðstafanir vegna þess ástands sem skapast hafi vegna geðræns ástands viðkomandi sjúklings, þ.e. með fyrirbyggjandi lyfjagjöf. Í ljós hafi verið leitt að sjúklingurinn hafi verið mjög órólegur og ruglaður á þessum tíma og illa hafi gengið að koma

honum í svefn og fá hann til að taka lyf. Stefnandi hafi komið á næturvaktina kl. 23.00 og þá hafi legið fyrir boð læknis um að sjúklingurinn ætti að fá lyf eftir þörfum á miðnætti, væri hann þá ekki sofnaður, annars sprautu af Haldol 10 mg ef hann tæki ekki sjálfviljugur inn Prozil lyfið sem er drukkið. Þetta hafi verið óforsvaranlegar ráðstafanir, þar sem þarna hafi verið fyrirmæli um að gefa sprautu með valdi, sem ekki ætti að gefa fyrirmæli um á næturvakt þegar fáliðað er að starfi. Þegar stefnandi hafi síðan farið að gefa sjúklingnum Prozil-lyfið um kl. 1.20 um nóttina hafi hún farið með tveimur aðstoðarmönnum, sem sé of fáir við þessar aðstæður, og að þessu leyti hafi ekki verið um nægar varúðarráðstafanir að ræða. Auk þessa hafi aðbúnaður verið ófullnægjandi. Þarna hafi verið sjálfræðissviptur sjúklingur sem erfiður hafi verið í meðförum. Hann sé stór og sterkur og hafi getað lokað að sér í sínu herbergi og hurðin opnist inn til hans. Hann hafi því getað skellt hurðinni aftur þar sem engin áhöld hafi verið til að draga úr skelli, pumpur eða þess háttar og sé þetta óforsvaranlegt og skapi hættu fyrir þá sem eiga að umgangast sjúklinginn. Hér verði að athuga að þessi sjúklingur hafi verið sviptur frelsi sínu og vistaður gegn vilja sínum og forráð hans hafi því alfarið verið falið ríkisvaldinu. Starfsmönnum og forráðamönnum geðsjúkrahússins hafi borið að gera allt sem í þeirra valdi væri til þess að koma í veg fyrir slys. Það hafi þeir ekki gert og hafi þetta athafnaleysi bakað skaðabótaábyrgð stefndu.

Verði ekki fallist á þetta vegna skorts á sönnun um sök beri stefnandi í öðru lagi fyrir sig að skaðabótaábyrgð stefndu fari eftir sakarlíkindarreglu, og sé sönnunarbyrði þá snúið við. Stefndu berði þá sönnunarbyrði um að með öllu hafi verið útilokað að koma í veg fyrir tjónið, þrátt fyrir ítrustu varkárni. Þarna sé um hættulega starfsemi að ræða og stöðug hætta á því að geðveikt fólk valdi tjóni. Slysið hafi ekki verið tilkynnt til Vinnueftirlits ríkisins, og því beri þeir sönnunarbyrði um atburðinn sjálfir. Stefndu hafi ekki tekist að sanna, að útilokað hefði verið að draga úr eða koma í veg fyrir slys þetta, og beri þeir því ábyrgð.

Í þriðja lagi byggji stefnandi á því að komist dómurinn að þeirri niðurstöðu að sök starfsmanna stefndu sé ekki um að ræða, stefndu hafi og einnig sannað að útilokað hefði verið að koma í veg fyrir slysið, þá blasi við að rekstur geðsjúkrahúsa hafi í för með sér talsverða hættu á því að tjón geti hlotist af völdum manna sem sviptir hafi verið sjálfræði sínu og séu vistaðir á geðsjúkrahúsi vegna þess að þeir séu taldir ósjálfráðir gerða sinna og hættulegir sér og öðrum. Að svo búnu myndi vera ljóst að slys á starfsmönnum eins og hér og sem vart verði umflúin verði starfsmenn að þola bótalest, nema fallist verði á að rekstur geðsjúkrahússins sé „hættulegur atvinnurekstur“ og að stefndu beri því hlutlæga bótaábyrgð á tjóni stefnanda. Stefnandi telji eðlilegt að rekstur geðsjúkrahúsa teljist

hættulegur atvinnurekstur í þessum skilningi og að sá sem taki á sig þá áhættu að reka geðsjúkrahús, þar sem sjálfræðissviptir menn eru vistaðir, beri hlutlæga bótaábyrgð á tjóni því sem geti hlotist vegna þessara aðstæðna og tíma og fyrirhöfn taki að gera ráðstafanir til að koma í veg fyrir hverju sinni. Starfsemi geðsjúkrahúsa hafi verið leyfð vegna nauðsynjar og notagildis hennar, þrátt fyrir áhættu á slysum sem væri þar með tekin. Eðlilegast sé að til útgjalda við rekstur slíkrar starfsemi sé tekið tjón sem þannig geti verið óhjákvæmilegt, eins og í þessu máli.

Stefnandi bendir á fordæmi í dómi bæjarþings Reykjavíkur 14. desember 1970 í málinu nr. 252/1970: Sigríður Bjarnadóttir gegn fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs. Þar hafi starfsstúlka á Kleppsspítala verið ein á vakt er sjúklingur hafi veist að henni og veitt henni áverka sem leitt hafi til varanlegrar örorku. Í forsendum dómsins segi:

„Lítur rétturinn svo á, að bótaábyrgð á slysi stefnanda eigi að ráðast samkvæmt grundvallarreglum skaðabótaréttarins um „hættulega starfsemi“. Þar sem stefnandi varð fyrir tjóninu af völdum hættueiginleika þessa starfs og ekkert bendir til að hún eigi sjálf sök, þá verður að telja stefnda bera óskoraða fébótaábyrgð á nefndu slysi, enda viðurkennt í greinargerð hans að hann eigi og reki margnefnt sjúkrahús.“

Stefnandi taki undir þessi orð héraðsdómarans, en dómnum hafi ekki verið afryjað til Hæstaréttar. Þótt atburðarásin sé ekki sú sama sé svo margt sameiginlegt í þessum tveimur málum að sama regla ætti að gilda hér.

Auk þessa bendi stefnandi á að stefnda hafi verið í lófa lagið að kaupa hærri slysátryggingu en gert hafi verið, sem hefði getað bætt tjónið. Hagsmunamat og sanngirnissjónarmið mæli eindregið með þeirri niðurstöðu að stefndu, almannavaldið, beri fébótaábyrgð og að einstaklingurinn í þjónustu hans eigi ekki að bera tjón sitt einn.

Stefndu vísa því alfarið á bug að tjón stefnanda verði rakið til nokkurra þeirra atvika sem þeir verði að lögum gerðir bótaábyrgir fyrir. Af atvikalýsingu sé ljóst að sjúklingurinn, Jóhann Jónsson, sé tjónvaldurinn, og hann beri bótaábyrgð gagnvart stefnanda. Hann sé sakhæfur en bæri bótaábyrgð skv. reglum 8. kapitula Jónsbókar um ábyrgð geðveikra manna þótt ósakhæfur teldist. Í ljós sé leitt að stefnandi, sem sérmenntaður hjúkrunarfræðingur í lyflæknishjúkrun og meðferð geðsjúkra og með mikla starfsreynslu á þessu sviði, hafi á þessari næturvakt farið með stjórn deildar 11 og haft aðstoðarfólk og stjórnað því. Hún hafi sjálf farið með tveimur aðstoðarmönnum að finna sjúklinginn í herbergi hans og hafi annar aðstoðarmaðurinn verið sérstaklega kallaður til frá annarri deild til þess að hafa hann með þar sem hann hafi verið stór og sterkur og vanur að fást við erfiða sjúklinga. Þegar stefnandi hafi séð til sjúklingsins inni í herberginu þar sem stefnandi stóð fyrir framan hálfopnaðar dyrnar hafi

sjúklingurinn skellt hurðinni aftur og stefnandi lent á milli stafs og hurðar með fingur. Einsýnt sé að stefnandi geti ekki sakast við neinn um slys þetta annan en sjálfa sig. Vitað hafi verið að búast mátti við hverju sem var af sjúklingnum og þá einnig að hann gæti reynt að loka dyrnum. Stefnandi hafi haldið á lyfjaglasinu í annarri hendi, en samt bendi allt til að hún hafi sjálf opnað dyrnar með hinni hendinni í stað þess að fela það aðstoðarmönnum sínum sem hún stjórnaði. Þetta hafi verið óaðgæsla stefnanda og engum aðbúnaði að kenna sem stefndu beri ábyrgð á, enda hafi ekkert verið athugavert við aðbúnað. Þarna séu venjulegar dyr og hurðir sem starfsfólk þekki, og ekki sé unnt að kenna hurð um að henni sé skellt á mann. Stefnandi hafi sjálf borið ábyrgð á öllum öryggisráðstöfunum sem unnt hafi verið að viðhafa við þessar aðstæður og geti engum öðrum um kennt.

Stefndu leggja áherslu á það að viðkomandi sjúklingur hafi fengið eðlilega umönnun og lækni meðferð. Upplýst sé að sjúklingurinn hafi verið rólegur þá um daginn og um kvöldið. Hann hafi komið inn um kl. 23.00 um kvöldið og hafi farið inn að háttu rétt eftir miðnættið. Hann hafi komið stuttu síðar og fengið sér í pípu og farið aftur inn til sín, en komið stuttu seinna aftur fram og hafi þá verið orðinn nokkuð æstur. Fyrirmæli læknis hafi verið að sjúklingurinn fengi róandi lyf á miðnætti ef hann væri ekki sofnaður, og það hafi verið þetta róandi lyf, Prozil, sem stefnandi hafi verið að fara með til sjúklingsins kl. 1.20 um nóttina. Það sé því alrangt hjá stefnanda að halda því fram að starfsmönnum stefndu öðrum en stefnanda sjálfri hafi orðið á í starfi með því að ekki hafi verið um fyrirbyggjandi lyfjagjöf að ræða. Komið hafi fram hjá stefnanda að henni hafi ekki líkað fyrirmælin um að gefa ætti sjúklingnum sprautu með valdi ef hann tæki ekki Prozil lyfið viljugur og að slíkt væri illframkvæmanlegt á næturvaktinni, og hafi æst sjúklinginn upp, þar sem hann væri hræddur við lyfjagjöf. Slíkt hafi ekki verið komið til þar sem stefnandi hafi einungis verið að fara með Prozillyfið með aðstoðarmönnum sínum þegar sjúklingurinn skellti hurðinni á hana. Stefndu benda og á að það sé ekki í samræmi við viðurkenndar aðferðir við geðlækningar nú á dögum að óla sjúklinga stanslaust niður eða halda þeim meðvitundarlausum og út úr heiminum með lyfjum eða öðrum aðferðum. Slíkt tíðkist annars staðar en hér og þyki ekki til fyrirmyndar. Ekkert sé athugavert við að komið sé fram við sjúklinga eins og manneskjur og reynt sé að hlúa að þeim og veita þeim aðbúnað í eðlilegu umhverfi þannig að sjálfsagðir hlutir eins og hurðir og gluggar séu á vistarverum þeirra. Stefndu andmæla því að annað eigi að gilda um aðbúnað sjálfræðissviptra sjúklinga og segja að því fari fjarri að sjálfræðissviptir sjúklingar og geðsjúklingar séu almennt séð hættulegt fólk.

Stefndu andmæla sem of seint fram komnum við munnlegan málflutning

málsástæðum stefnanda, að slysið hafi ekki verið tilkynnt til Vinnueftirlits ríkisins og að hurðir hafi verið vanbúnar.

Stefndu andmæla því að þeir beri hlutlæga bótaábyrgð á þessu slysi. Engin lagastoð sé fyrir því og engin leið sé að telja rekstur geðsjúkrahúss hættulegan atvinnurekstur. Þetta lýsi í raun grundvallarmisskilningi stefnanda. Geðsjúkdómar í mönnum hafi verið til löngu áður en nokkrum stofnunum hafi verið komið á fót þeim til lækningar. Geðsjúklingar séu ekki til fyrir geðsjúkrahúsin heldur þvert á móti eru þessar stofnanir settar á fót til að lækna slíkt fólk.

Niðurstaða.

Málsástæður stefnanda verða skildar svo, að hlutlæg ábyrgð stefndu vegna hættulegs atvinnurekstrar með starfsemi geðsjúkrahússins Klepps komi því aðeins til skoðunar dómsins að fenginni þeirri niðurstöðu að engum verði kennt um slys stefnanda og sýnt sé að með öllu hafi verið ómögulegt að koma í veg fyrir það.

Þegar litið er til atburðarásar er ljóst að það tvennt, sem stefnandi kennir starfsmönnum stefndu sérstaklega um, þ.e. að sjúklingurinn hafi ekki fengið fyrirbyggjandi lyfjagjöf og að ekki hafi verið gerðar nægar varúðarráðstafanir þegar farið var að honum með lyfið kl. 1.20, var hvort tveggja á hennar eigin ábyrgð. Fyrirmæli læknis voru þau, að sjúklingurinn fengi róandi lyf kl. 24.00 ef hann væri ekki sofnaður, einmitt vegna þess að hann þurfti að sofa, og stefnandi vissi það. Stefnandi kveðst hafa litið til sjúklingsins um miðnættið og talið að hann væri að sofna og því hafi hún ekki gefið honum lyfið. Telja verður að þá hefði hún átt að fara að fyrirmælunum og fá hann til þess að taka lyfið, enda var hann þá rólegur. Það gerði hún ekki og hefur ekki gefið viðunandi skýringar á því.

Þegar síðan sjúklingurinn var orðinn órólegur klukkustundu síðar, þá mátti stefnandi búast við hinu versta og gerði það. Stefnandi hefur lýst því að alengt hafi verið að sjúklingar skeyti skapi sínu á hurðum og skelli þeim, enda sé ekkert á hurðunum til þess að draga úr skellum. Stefnandi sjálf gat því búist við að sjúklingurinn skellti og átti að vara sig á því. Það gerði hún ekki. Því ber að fallast á með stefndu að stefnandi geti ekki kennt öðrum starfsmönnum stefndu en sjálfri sér um slysið. Slysinn hefði mátt forða með lyfjagjöf á miðnætti til þess að sjúklingurinn sofnaði, eða með meiri aðgæslu og betri verkstjórn þegar að sjúklingnum órólegur var farið. Þar sem slysið verður því rakið til mistaka stefnanda sjálfrar kemur hlutlæg bótaábyrgð stefndu ekki til greina og ber að sýkna stefndu af kröfum stefnanda, en rétt þykir að málskostnaður falli niður.

Garðar Gíslason borgardómari kvað upp dóminn.

D ó m s o r ð :

Stefndu, heilbrigðisráðherra f.h. ríkisspítalanna og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, skulu vera sýknir af kröfum stefnanda, Guðrúnar Gyðu Ölvisdóttur, í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Miðvikudaginn 20. maí 1987.

Nr. 111/1987. **Skipasmiðjan Hörður hf.**

gegn

Hraðfrystihúsi Þórkötlustaða hf.
og gagnsök

Kærumál. Frávísunardómur felldur úr gildi.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Halldór Þorbjörnsson, Guðmundur Skaftason og Guðrún Erlendsdóttir.

Sóknaraðili kærði til Hæstaréttar hinn 9. febrúar 1987, samkvæmt heimild í b-lið 1. tl. 1. mgr. 21. gr. laga nr. 75/1973, frávísunardóm bæjarþings Keflavíkur uppkveðinn 3. s.m. Kæran barst Hæstarétti 30. mars 1987.

Sóknaraðili krefst þess, að hinum kærða dómi verði hrundið og lagt verði fyrir bæjarþing Keflavíkur að taka málið fyrir að nýju til eðlilegrar meðferðar og uppkvaðningar efnisdóms.

Varnaraðili krefst þess, að málinu verði vísað aftur heim í hérað til dómsálagningar.

Dómkröfur sóknaraðila fyrir bæjarþingi Keflavíkur og Njarðvíkur í málinu nr. 412/1985 eru þær, að staðfest verði að honum sé ekki skylt að greiða varnaraðila dagsektir vegna tafa sem urðu á framkvæmd breytinga á m.s. Þórkötl II GK-197, sem gerðar voru í samræmi við samning aðila 11. júlí 1983. Verður að skilja kröfu-